

ОСОБИСТІТЬ ТВОРЧОГО ПЕДАГОГА У ПРАЦЯХ ПОЛЬСЬКИХ ВЧЕНИХ

Федорчук В.В.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Публікація написана на основі вивчення праць польських вчених. Стаття присвячена проблемі творчого вчителя. Розглядається ідея навчання як творчості. Розкриваються погляди польських вчених на те, яким повинен бути творчий педагог. Описано поради для педагогів, які можуть допомогти їм піднятися на вищій щабель у професійній творчій діяльності.

Ключові слова: творчість, педагог, творчий вчитель, творча особистість, педагогічна творчість.

Постановка проблеми. Характерною рисою нашого часу є розквіт творчої діяльності у різних сферах суспільного життя. Творчість є одночасно тим, до чого прагне сучасна людина, і тим, до чого вона зобов'язана. Гуманізація освіти передбачає більшу увагу до розвитку творчих здібностей дитини, краших якостей її особистості. Тому ідеї креативності знаходять своє відображення й у педагогічному мисленні. В зв'язку з цим, педагогічна творчість охоплює щоразу ширшу сферу освітніх явищ, дозволяючи побачити навчальний процес в іншому ракурсі, відкрити нові способи його оцінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість є надзвичайно складною для визначення. Через це різні автори й дослідники підкреслюють або навіть абсолютизують лише один аспект творчості. Причиною, на думку Татаркевіча, є те, що під творчістю розуміють різні поняття: 1) діяльність Бога, 2) діяльність митця, 3) діяльність людини, здатної створити (запровадити) щось нове [10].

Натомість Стасякевіч бачить у творчості 4 складових: 1) результати творчості (атрибутивний аспект), 2) творча особистість (суб'єктний аспект), 3) психічний процес (процесуальний аспект), 4) зовнішні чинники, що зумовлюють творчий процес (аспект стимуляторів-інгібіторів). Ці чотири пункти Стасякевіч називає чотириаспектною парадигмою інтерпретації творчості [8].

Погляди на творчість в контексті творчої особистості чи творчого потенціалу особистості мають важливе значення для педагогіки. Питання творчої активності учня, педагогічної творчості, формування творчої індивідуальності педагога, розвитку дитячої творчості активно досліджуються в сучасній вітчизняній педагогічній, психологічній та філософській літературі.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Та маловідомими, на наш погляд, залишаються погляди зарубіжних, зокрема польських вчених на дану проблему.

Мета статті. Тому метою даної статті є аналіз публікацій зарубіжних (зокрема польських) педагогів, що стосуються особистості творчого педагога.

Виклад основного матеріалу. Головною рисою педагогічної творчості є те, що вона пропагує ідею навчання як творчої діяльності. Тобто, процес навчання значною мірою повинен мати творчий характер. Так, З. Петрасінський писав: «у широкому розумінні праця над собою або вихованцем, результатом якої є нова, неповторна індивідуальність, є також ... творчістю» [6, с. 403].

На думку Р. Шульца, ідея навчання як творчості об'єднує в собі кілька специфічних концепцій, а саме:

- ідеологію творчого учня, відповідно до якої процес учіння має або повинен мати творчий характер, а учня слід розуміти як одного з суб'єктів творчої діяльності;

- ідеологію творчого вчителя, в основі якої лежить переконання, що педагогічна діяльність, пов'язана з навчанням і вихованням, має творчий характер;

- концепцію школи як творчої організації, яка опирається на думку, що шкільна система здатна демонструвати творчу поведінку, наприклад, у ході інноваційної діяльності;

- концепцію саморегуляції та самовідновлення навчального процесу, в основі якої лежить положення, що шкільна система повинна бути автономним суб'єктом в процесі змін і мусить самостійно виявляти і розв'язувати власні проблеми щодо пристосування і розвитку, тобто, її функціонування повинно мати інноваційний характер [7, с. 6].

Предметом аналізу даної публікації буде одна із цих складових педагогічної творчості, а саме ідеологія творчого вчителя. Кожен із дослідників проблеми творчого вчителя намагався відповісти на ключові питання: які якості притаманні творчому вчителю і що потрібно робити вчителю, щоб стати творчим? Розглядаючи публікації польських вчених, що стосуються проблем творчого вчителя, можна помітити, що досить часто поняття творчої діяльності вчителя пов'язують з його здібностями до музичної чи образотворчої діяльності або з необхідністю організовувати творчу діяльність дітей. Але, на наш погляд, творчий вчитель – це значно ширше поняття, оскільки педагогічна діяльність завжди вимагає певного рівня творчості, тим більше сьогодні, коли інноваційна діяльність стала невід'ємною частиною педагогічного процесу. Необхідність стимулювати творчу активність учнів спонукає вчителя до того, щоб самому стати творчою особистістю, крім того, творчість у діяльності вчителя є певним засобом проти закостенілості, рутини і професійного вигорання.

Які ж риси вирізняють творчого вчителя? Б. Матвеїв називає серед них стійкість до стресу, здатність адекватно реагувати на критику чи насмішки, незалежність, нонконформізм, відкритість до нових ідей, здатність до розпізнавання проблем, формулювати питань, прийняття невизначеності, визнання свого незнання [4]. Творчий учитель уміло діагностує творчість своїх учнів, адекватно на неї реагує, уміє розпізнавати поведінку, що є проявом творчої особистості, підтримує і винагороджує творчу експресію своїх вихованців [3]. І. Банасяк серед інших рис творчої особистості називає рішучість, ініціативність, активність, сильну мотивацію, пристрась та ентузіазм в роботі, енергію, точність, незалежність, конструктивність мислення, різноманітність інтересів та життєву силу [1]. Аналізуючи названі риси творчих людей можна прийти до висновку, що вони дійсно необхідні у педагогічній діяльності, а їх наявність у вчителя зробить його діяльність різноманітнішою та ефективнішою.

Д. Брончковська, характеризуючи риси творчого педагога говорить про те, що він зовсім не

обов'язково має бути здібним до музики, образотворчого мистецтва чи віршування. Значно важливішими, на думку авторки, є особливі особисті якості, тому Брончківська виділяє три основні складові, що допоможуть вчителю розкрити свій творчий потенціал:

1) вміння осягнути сутність проблеми, здатність розірвати традиційні моделі взаємодії, інтерпретувати старі речі по-новому (тільки у такому випадку вчитель може бути співтворцем педагогічного процесу);

2) уява, оскільки добре функціонуюча уява дає вчителю можливість розширити межі власного досвіду, бо кожного разу нові непередбачувані ситуації вимагатимуть від педагога нових творчих рішень;

3) «нові продукти» – вчитель-творець це той, хто створює нові цінності [2].

Дещо по-іншому виглядає проблема творчого вчителя у працях польського професора О. Налясковського. Вчений розглядає діяльність педагога у контексті творчої школи, і вважає, що творчість учителя повинна слугувати не лише навчальному процесові, повинна не лише орієнтуватися на пошук і творення нових методів, але насамперед має розвивати самого вчителя. А для цього бажане існування певних умов, які б стимулювали цю творчість, а саме: 1) малі групи учнів, що забезпечить можливість майже інтимного діалогу з кожним; 2) повна присутність в школі; 3) суттєва свобода і самодіяльність. Сукупність названих умов, на думку дослідника, свідчитиме про «атмосферу очікування» від вчителя його творчої праці [5, с. 11].

Підсумовуючи свої погляди на творчого педагога в контексті творчої школи, А. Налясковський, між іншим, радить вчителю:

- пам'ятай, що твоє знання є органічною частиною тебе самого, ти свою проблематику знаєш досконало, а учні стикаються з нею вперше; не будь змученим і нудним на своєму занятті, цим ти можеш позбавити учнів радощів контакту з тобою і з тим, що їм приносиш;

- за те, що робиш, відповідаєш перед учнями і батьками, відповідаєш перед самим собою; тому якщо маєш щось нове, хороше і корисне, то не озирайся на бюрократів та урядові благословення, твори;

- не готуй свій конспект від початку до кінця; таке відпрацьоване заняття, позбавлене імпровізації, буде творчим лише для учнів, але не для тебе; ніколи цього не допускай;

- у важкі хвилини запитуй себе: «ким я є?» [5, с. 24-25.]

Якщо ж вчитель часто задає собі питання: як стати більш творчим? як уникнути нудного повторення того, що хтось уже придумав і зробив? як зробити своє професійне життя творчим? – слухними можуть стати «поради на творчу дорогу» польського педагога К. Шмідта.

1. Будь відкритий. Не розглядай світ як цілком пізнаний, зі стаюлою структурою. Дивуйся. Задавай багато запитань іншим, але разом з тим і собі. Помічай проблеми там, де інші люди їх не бачать, але не дратуй ними інших. Дивись на світ очима дитини.

2. Не класифікуй завчасно. Уникай поверхових класифікацій людей і речей. Спочатку дивись, слу-

хай і думай, а потім називай. Не оцінюй все з погляду на те, що це добре чи погано, натомість чи це тобі подобається чи ні.

3. Не поспішай з оцінками. Передчасна оцінка, особливо тоді, коли щось придумуєш, шкодить оригінальності.

4. Використовуй гру уяви. Уявляй собі, що було би, якби... Бався фантазіями, поєднуй віддалені і нетипові асоціації і дивись, що з того вийде.

5. Поважай багатозначність. Уважно слухай відмінні від твоїх думки й аргументи, особливо тоді, коли ще не вирішив, що робити. Сміливо, але з пошаною до гідності інших, захищай власні думки і протистій агресії та догматизму в дискусіях.

6. Комбінуй. Не відкидай дивних поєднань. Поєднуй мале з великим, раціональне з інтуїтивним, чорне з білим. Шукай нових відкриттів у існуючих поєднаннях і комбінаціях, відомих речах та ідеях.

7. Будь спонтанний і дотепний. Не талуй в собі природного почуття гумору. Помічай радісну, веселу, смішну сторону життя. Розвивай у собі доброзичливе почуття гумору, тобто – смійся з людьми, а не з людей.

8. Протистій моді та рутині. Твори незвичні і несподівані плани і розв'язання. Не наслідуй сліпо модних тенденцій. Будь оригінальним у своїх захопленнях, не роби нічого тільки тому, що це подобається мільйонам.

9. Живи власними пригодами. Роби щось насправді, замість того, щоб витратити час та енергію на переживання пригод інших осіб, байдуже, чи знайомих, чи зірок екрану.

10. Будь експресивним. Виражай свої думки і почуття мовою мистецтва. Співай, декламуй, танцюй, грай на музичних інструментах, малою навіть в тому випадку, коли не є професіоналом [9, с. 144-146].

Висновки і пропозиції. Аналізуючи ці та інші погляди на творчого вчителя польськими педагогами-науковцями можна прийти до висновку, що немає однозначних дефініцій творчого педагога, як немає простих рецептів чи легких шляхів оволодіння творчими вміннями у педагогічній діяльності. Існуючі поради можуть стати корисними педагогам, але всі вони потребують часу, зусиль, витривалості, іноді навіть відваги та протистояння більшості. Але, на наш погляд, на основі узагальнення наведених вище міркувань і положень, можна виділити кілька аспектів, на яких наголошували більшість дослідників. Так, творчий педагог повинен вміти створити атмосферу співпраці з учнями, поважати особистість кожної дитини, розвивати свою уяву та дивергентне мислення, бути відкритим на нове, залучати дітей до творчої діяльності, спонукати їх до самопізнання та самооцінки та подавати учням приклад власної творчості. Тобто, замість того, щоб бути готовим лише до відтворення, копіювання існуючих здобутків, сучасний творчий педагог повинен сам бути здатним до творчості і вміти спонукати до творчої діяльності своїх вихованців. Тільки в такому випадку вчитель зможе готувати підрастаючі покоління до активного життя, розкриття і розвитку свого потенціалу, пошуку власного місця в мінливому сьогоденні.

Список літератури:

1. Banasiak J. Z rozważań o nauczycielu twórczym / J. Banasiak // Kwartalnik Pedagogiczny. – 1975. – № 2.
2. Brączkowska D. Nauczyciel [Електронний ресурс] / Dorota Brączkowska. – Режим доступу: <http://www.naturasukcesu.pl/galeria/ciekawe-przemyslenia/nauczyciel.html>
3. Dyrda B. Tworzenie rozwiązywanie problemów w kształceniu nauczycieli [Електронний ресурс] / Beata Dyrda. – Режим доступу: www.cen.uni.wroc.pl/Pliki/19.pdf

4. Matwiejow B. Tworcze aspekty badawczej i praktycznej działalności nauczycieli / B. Matwiejow // Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Pedagogiczne, 1995. – Z. 22.
5. Nalaskowski A. Szkoła tworcza – szkoła uspołeczniona / A. Nalaskowski. – Toruń: Poltech, 1990. – 26 s.
6. Pietrasiński Z. Przygotowanie do aktywności tworczej / Z. Pietrasiński // Model wykształconego Polaka, red. B. Suchodolski. – Wrocław: Ossolineum, 1980. – S. 403.
7. Schulz R. Studia z innowatyki pedagogicznej / R. Schulz. – Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika, 1996. – S. 6.
8. Stasiakiewicz M. Tworczość i interakcja / M. Stasiakiewicz. – Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 1999.
9. Szmidt K. J. Szkice do pedagogiki tworczości / K. J. Szmidt. – Kraków: Impuls, 2001.
10. Tatariewicz W. Dzieje sześciu pojęć / W. Tatariewicz. – Warszawa: PWN. – 1982.

Федорчук В.В.

Каменец-Подольский национальный университет имени Ивана Огиенко

ЛИЧНОСТЬ ТВОРЧЕСКОГО ПЕДАГОГА В ТРУДАХ ПОЛЬСКИХ УЧЕНЫХ

Аннотация

Публикация написана на основе изучения трудов польских ученых. Статья посвящена проблеме творческого учителя. Рассматривается идея обучения как творчества. Раскрываются взгляды польских ученых на то, каким должен быть творческий педагог. Описаны советы для педагогов, которые могут помочь им подняться на высшую ступень в профессиональной творческой деятельности.

Ключевые слова: творчество, педагог, творческий учитель, творческая личность, педагогическое творчество.

Fedorchuk V.V.

Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko National University

THE PERSONALITY OF A CREATIVE PEDAGOGUE IN THE WORKS OF POLISH SCIENTISTS

Summary

The publication is written on the basis of learning of the works of Polish scientists. The article deals with the problem of a creative teacher. It considers the idea of education as a creative process. It shows the points of view of the Polish scientists on a creative pedagogue. The advices for pedagogues helpful for their professional growth are described here.

Keywords: creativity, pedagogue, creative teacher, creative personality, pedagogical creativity.